

Ruben Fukkink en Ron Oostdam (red.)

Onderwijs en opvoeding in een stedelijke context

Van startbekwaam naar stadsbekwaam

uitgeverij
coutinho

Onderwijs en opvoeding in een stedelijke context

Onderwijs en opvoeding in een stedelijke context

Van startbekwaam naar stadsbekwaam

Redactie:

Ruben Fukkink en Ron Oostdam

uitgeverij | C
coutinho

bussum 2023

© 2016 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2016, derde oplage 2023

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Digitale Klerken, Utrecht

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0529 6

NUR 840

Voorwoord

In Nederland woont inmiddels bijna driekwart van de bevolking in een stedelijk gebied. Ook de groep kinderen en jongeren die opgroeien in het (groot)stedelijke gebied groeit gestaag. Leven, opgroeien en leren in een sterk verstedelijkt gebied zijn in ons land de norm geworden. En Nederland staat hierin niet alleen. Meer dan de helft van de wereldbevolking leeft nu in stedelijk gebied en dit zal toenemen tot twee derde in 2050.

Opgroeien in de (grote) stad betekent voor jeugdigen opgroeien in een wereld vol verschillen. Scholen in de grote stad tellen soms meer dan honderd nationaliteiten. De grote stad laat, nationaal en internationaal, ook een eigen dynamiek zien bij het opvoeden en leren. In veel landen doen leerlingen in de stad het beter dan in niet-stedelijke gebieden, maar in enkele landen – inclusief Nederland – zien we juist een omgekeerd patroon: in ons land en ook in de ons omringende landen België, Duitsland en Groot-Brittannië, doen de jongeren in de grote stad het juist minder goed dan die in de rest van het land.

In dit boek komen dergelijke verschillen uitgebreid aan de orde. Wij en onze co-auteurs maken met onze bijdragen duidelijk wat de (grote) stad in pedagogisch-onderwijskundig opzicht betekent voor jeugdigen, ouders en professionals. De bijdragen maken duidelijk dat de veelkleurige (groot)stedelijke context om een eigen perspectief vraagt voor pedagogische *urban professionals* en hun opleiding. Dat perspectief staat centraal in dit boek.

Ruben Fukkink en Ron Oostdam
Zomer 2016

Inhoud

Inleiding 17

Deel 1 Nadere begripsbepaling en dilemma's rond superdiversiteit 21

1 Onderwijs en opvoeding in een (groot)stedelijke omgeving 23

Ruben Fukkink & Ron Oostdam

Leerdoelen 23

1.1 Inleiding 23

1.2 Onderwijs en opvoeding in de stad 24

1.2.1 Superdiversiteit van jeugd 25

1.2.2 Superdiversiteit van ouders 26

1.2.3 Samenwerken met diverse professionals in de rijke omgeving van de stad 26

1.3 Opleiden voor de stad: stadsbekwaam? 28

1.3.1 Omgaan met diversiteit van de jeugd 29

1.3.2 Omgaan met diversiteit van ouders 30

1.3.3 Omgaan met een diverse omgeving 30

1.4 Tot slot 30

Kort samengevat 31

Vragen 31

Meer weten? 31

2 Urban education vanuit historisch perspectief 33

Ton Notten

Leerdoelen 33

2.1 Inleiding 33

2.2 Urban education in de Verenigde Staten: een multidisciplinaire aanpak 33

2.3 Urban education in de Verenigde Staten: drie voorbeelden uit de praktijk 34

2.4 Urban education in Nederland 38

2.5 Tot slot 42

Kort samengevat 44

Vragen 44

Meer weten? 44

3 Superdiverse schoolklassen: een nieuwe uitdaging voor docenten 45

Maurice Crul, Güngör Uslu & Zeb Lelie

Leerdoelen 45

- 3.1 Inleiding 45
- 3.2 Ontstaansgeschiedenis van het begrip superdiversiteit 47
- 3.3 Opkomst van het begrip superdiversiteit 48
- 3.4 Wanneer is sprake van superdiversiteit? 51
- 3.5 Superdiversiteit: handvatten voor de lespraktijk 51
- 3.6 Tot slot 53
 - Kort samengevat 54
 - Vragen 54
 - Meer weten? 54

4 Omgaan met ouders in de context van (super)diversiteit 55

Mariëtte Lusse & Peter de Vries

Leerdoelen 55

- 4.1 Inleiding 55
- 4.2 Opvoeden in een superdiverse context 56
- 4.3 Het begeleiden van kinderen in de schoolloopbaan 57
- 4.4 Educatieve samenwerking tussen school en ouders 59
- 4.5 Verbeteren van de samenwerking met ouders in de grootstedelijke context 60
 - 4.5.1 Tien criteria voor scholen voor een betere samenwerking met ouders 60
 - 4.5.2 Tien succesfactoren voor leraren voor een betere samenwerking met ouders 62
- 4.6 Tot slot 64
 - Kort samengevat 64
 - Vragen 64
 - Meer weten? 65

5 Interprofessionele samenwerking in de grote stad 67

Emran Riffi, Ruben Fukkink & Ron Oostdam

Leerdoelen 67

- 5.1 Inleiding 67
- 5.2 Samenwerking: wie neemt het initiatief? 69
- 5.3 Typen samenwerking op basis van intensiteit en sturing 70
 - 5.3.1 Parallele samenwerking: weinig sturing, laag-intensieve samenwerking 70
 - 5.3.2 Ideële samenwerking: weinig sturing, hoog-intensieve samenwerking 71

- 5.3.3 Complementaire samenwerking: veel sturing, laag-intensieve samenwerking 72
- 5.3.4 Transformationele samenwerking: veel sturing, hoog-intensieve samenwerking 72
- 5.4 Tot slot 73
- Kort samengevat 74
- Vragen 74
- Meer weten? 75

6 Ethische dilemma's bij schoolkeuze in de grote stad 77

Michael S. Merry

Leerdoelen 77

- 6.1 Inleiding 77
- 6.2 Schoolkeuze 78
- 6.3 Concurrentie 79
- 6.4 Segregatie 81
- 6.5 Is schoolsegregatie onwenselijk? 83
- 6.6 Tot slot 84
- Kort samengevat 86
- Vragen 86
- Meer weten? 86

7 De paradox van Amsterdamse schoolloopbanen: superdivers maar gesegregeerd 87

Lotje Cohen & Merel van der Wouden

Leerdoelen 87

- 7.1 Inleiding 87
- 7.2 Variatie in schoolloopbanen 88
- 7.3 Steeds meer leerlingen en een hoge mate van diversiteit 89
 - 7.3.1 Amsterdamse leerlingen: superdivers 89
 - 7.3.2 Niet alle stadsdelen zijn even divers 90
 - 7.3.3 Gelijk startpunt bij overgang naar voortgezet onderwijs? 90
 - 7.3.4 Verschillende startpunten van leerlingen 90
- 7.4 Aanbod scholen: veel om uit te kiezen 91
 - 7.4.1 Segregatie in het voortgezet onderwijs 91
 - 7.4.2 Steeds meer categorale vwo-scholen in de stad 93
 - 7.4.3 Niet alle middelbare scholen even divers 94
- 7.5 Verschillende schoolloopbanen van leerlingen 95
 - 7.5.1 Leerlingen met havoadvies het minst succesvol 95
 - 7.5.2 In Nederland veel zittenblijvers, in grote steden nog meer 96
 - 7.5.3 Kenmerken die invloed hebben op de schoolloopbaan 96
- 7.6 Tot slot 97
- Kort samengevat 98

Vragen 97
Meer weten? 97

8 De beroepskolom als grootstedelijke emancipatiemachine 99

Louise Elffers

Leerdoelen 99

- 8.1 Inleiding 99
- 8.2 Sociale mobiliteit via het onderwijs 101
- 8.3 Sociale verschillen in schoolloopbanen 101
- 8.4 De invloed van sociaal en cultureel kapitaal op schoolloopbanen 103
- 8.5 Overgangen in het Nederlandse onderwijsstelsel 104
- 8.6 Aanknopingspunten voor de onderwijspraktijk 105
 - 8.6.1 Waarborg de emancipatiefunctie van de beroepskolom 105
 - 8.6.2 Versterk de begeleiding bij overgangen 106
 - 8.6.3 Bied aanvullende ondersteuning bij beperkt sociaal kapitaal 106
- 8.7 Tot slot 107
 - Kort samengevat 108
 - Vragen 108
 - Meer weten? 108

Deel 2 Van startbekwame naar stadsbekwame professional 109

9 Zelfvertrouwen als fundament voor aanstaande professionals 111

Mascha Enthoven & Ietje Veldman

Leerdoelen 111

- 9.1 Inleiding 111
- 9.2 Het belang van zelfvertrouwen voor de professional in de grootstedelijke context 112
- 9.3 De toegankelijkheid van bronnen in de grootstedelijke context 113
- 9.4 Verschillen tussen jongeren in de grootstedelijke context 114
- 9.5 De rol van leraren en pedagogen 115
 - 9.5.1 Het uitdagingsmodel 116
 - 9.5.2 Het compensatiemodel 117
- 9.6 Tot slot 119
 - Kort samengevat 120
 - Vragen 120
 - Meer weten? 120

10 Ondersteuning van beginnende basisschoolleraars in een grootstedelijke omgeving 121

Lisa Gaikhorst & Monique Volman

Leerdoelen 121

- 10.1 Inleiding 121
- 10.2 De uitdagingen voor beginnende basisschoolleraars 122
 - 10.2.1 Specifieke grootstedelijke uitdagingen? 123
- 10.3 Professionalisering van beginnende leraren 124
 - 10.3.1 De inhoud van professionalisering 124
 - 10.3.2 De vorm van professionalisering 126
- 10.4 Ondersteuningscultuur en -structuur op basisscholen 126
- 10.5 Tot slot 129
 - Kort samengevat 130
 - Vragen 130
 - Meer weten? 130

11 De stadsbekwame leraar: waiting for Superman? 133

Marco Snoek

Leerdoelen 133

- 11.1 Inleiding 133
- 11.2 Bezwaren van leraren tegen de term 'stadsbekwaam' 134
 - 11.2.1 Geen groeipaden 135
 - 11.2.2 Een eenzaam beroep 136
- 11.3 Naar meer collectief bewustzijn 137
 - 11.3.1 Urban education als gezamenlijke verantwoordelijkheid van teams 137
 - 11.3.2 Een andere organisatie van het werk en leren van leraren 138
- 11.4 Tot slot 140
 - Kort samengevat 140
 - Vragen 140
 - Meer weten? 141

12 De grote stad vraagt om een eigen visie op burgerschapsonderwijs 143

Anne Bert Dijkstra, Geert ten Dam, Germ Janmaat & Willy Francissen

Leerdoelen 143

- 12.1 Inleiding 143
- 12.2 Burgerschapsonderwijs geeft samenleving én individuele kansen 144
 - 12.2.1 Opbrengsten verschillen tussen groepen 145
- 12.3 In de stad kan burgerschapsonderwijs het verschil maken 145
 - 12.3.1 Burgerschap is méér dan leren over staatsinrichting 146
 - 12.3.2 Burgerschapsonderwijs kan sociale ongelijkheid verminderen 147
- 12.4 Burgerschap in de (grootstedelijke) praktijk 148

- 12.4.1 Effectieve factoren: relevante leersituaties, democratische schoolcultuur en verankering in het curriculum 149
- 12.4.2 Burgerschap kan bewuster worden ingezet en ingevuld 150
- 12.5 Tot slot 150
 - Kort samengevat 151
 - Vragen 152
 - Meer weten? 152

13 Didactiek van de maatschappijvakken in een grootstedelijke context 153

Arie Wilschut

Leerdoelen 153

- 13.1 Inleiding 153
- 13.2 Wat te doen met het curriculum? 154
 - 13.2.1 Een nationaal curriculum 154
 - 13.2.2 Een inclusief curriculum 155
 - 13.2.3 Een democratisch curriculum 156
- 13.3 Invulling van een democratisch curriculum 158
 - 13.3.1 Burgerschap 158
 - 13.3.2 Religie en levensbeschouwing 158
 - 13.3.3 Emancipatie 159
 - 13.3.4 De rol van media 159
 - 13.3.5 Duurzaamheid en verantwoordelijkheid voor 'jouw wereld' 159
 - 13.3.6 Economisch burgerschap 159
- 13.4 Omgaan met controversiële onderwerpen 160
 - 13.4.1 Perspectiviteit, waarden en waarheid 160
 - 13.4.2 Dialoog en debat 161
- 13.5 Tot slot 162
 - Kort samengevat 163
 - Vragen 163
 - Meer weten? 163

14 Lesgeven in superdiverse klassen 165

Sabine Severiens & Hanna de Koning

Leerdoelen 165

- 14.1 Inleiding 165
- 14.2 Superdiversiteit 165
- 14.3 Waar lopen docenten in superdiverse klassen tegenaan? 166
- 14.4 Een model voor het lesgeven aan superdiverse groepen 167
 - 14.4.1 Het sociale systeem 167
 - 14.4.2 De individuele factoren 168
 - 14.4.3 Het onderwijsleerproces: variëren in inhoud, in proces en in product 169

- 14.4.4 Het model in de praktijk 169
- 14.5 Differentiëren in de superdiverse klas 170
 - 14.5.1 Drie vormen van gedifferentieerd lesgeven 171
- 14.6 Tot slot 173
 - Kort samengevat 174
 - Vragen 174
 - Meer weten? 174

15 Meerwaarde van de grote stad voor wetenschaps- en technologieonderwijs 175

Ed van den Berg & Paul Ruis

Leerdoelen 175

- 15.1 Inleiding 175
- 15.2 Kruisbestuiving tussen stad en onderwijs 175
- 15.3 Praktijkvoorbeelden van hybrid spaces 178
- 15.4 Tot slot 180
 - Kort samengevat 181
 - Vragen 181
 - Meer weten? 182

Deel 3 Samenwerking van professionals rondom jeugdigen in de grote stad 183

16 Samenwerken in de pedagogische civil society 185

Leonieke Boendermaker, Judith Metz, Ruben Fukkink, Sanne Rumping & Marloes van Verseveld

Leerdoelen 185

- 16.1 Inleiding 185
- 16.2 De pedagogische civil society 186
- 16.3 Samenwerking in de civil society 187
- 16.4 De civil society in grootstedelijk perspectief 189
- 16.5 Jeugdhulp en jeugdbescherming: Amsterdam als casus 189
- 16.6 Uitdagingen voor professionals in de grote stad 191
 - 16.6.1 Shared decision-making 191
 - 16.6.2 Interculturele vaardigheden 191
- 16.7 Tot slot 192
 - Kort samengevat 192
 - Vragen 193
 - Meer weten? 193

17 Wijkteams Jeugd: omgaan met (etnische) diversiteit 195

Marjolijn Distelbrink & Trees Pels

Leerdoelen 195

- 17.1 Inleiding 195
- 17.2 Gezinnen met een migratieachtergrond goed bereiken en ondersteunen 195
 - 17.2.1 Achtergrond: meer zorgbehoefte, minder bereik en effect van zorg 196
 - 17.2.2 Hoe is het geringere bereik en effect te verklaren? 197
 - 17.2.3 Maatwerk, met oog voor specifieke behoeften 197
- 17.3 Opvoeden en opgroeien: vragen en problemen van migrantenouders 198
- 17.4 Aandachtspunten voor professionals 199
 - 17.4.1 Instrumenten, methoden, interventies en procedures 200
 - 17.4.2 Aansluiten bij eigen aanbod en initiatieven 202
- 17.5 Diversiteitgevoelig werken: ook beleidsverantwoordelijkheid 202
- 17.6 Tot slot 203
 - Kort samengevat 204
 - Vragen 204
 - Meer weten? 204

18 Pedagoog in de wijk 205

Judith Metz

Leerdoelen 205

- 18.1 Inleiding 205
- 18.2 Wat is jongerenwerk? 205
 - 18.2.1 Toegevoegde waarde 208
 - 18.2.2 Positionering 210
- 18.3 Bijdrage aan onderwijs en opvoeding op school 211
 - 18.3.1 Eigen(aardige) professionaliteit 213
- 18.4 Tot slot 214
 - Kort samengevat 215
 - Vragen 215
 - Meer weten? 215

19 Samenwerking rond het kleine kind in de grote stad 217

Ruben Fukkink

Leerdoelen 217

- 19.1 Inleiding 217
- 19.2 Multiculturele samenwerking in het kindcentrum 218
 - 19.2.1 Samenwerking binnen het team 219
- 19.3 Samenwerking tussen kinderopvang, onderwijs en jeugdzorg 219
 - 19.3.1 Het model van Boon en collega's 219

- 19.3.2 Kinderopvang en onderwijs: het 'One and one equals three'-project 220
- 19.3.3 Kinderopvang en jeugdzorg: Alert4You 221
- 19.4 Tot slot 222
 - Kort samengevat 224
 - Vragen 224
 - Meer weten? 224

20 Educatieve samenwerking tussen ouders en school 225

Ron Oostdam, Henk Blok, Mascha Enthoven & Anneke van der Linde

Leerdoelen 225

- 20.1 Inleiding 225
- 20.2 Thuis versus school 226
- 20.3 Onderzoek naar leerondersteuning door ouders 227
- 20.4 Een casus van educatieve samenwerking in de grote stad 229
- 20.5 Tussen droom en daad 230
- 20.6 Tot slot 232
 - Kort samengevat 232
 - Vragen 233
 - Meer weten? 233

21 Stimulering van taal en geletterdheid: ouderbetrokkenheid organiseren 235

Roel van Steensel, Eke Krijnen, Sanneke de la Rie & Marieke Meeuwisse

Leerdoelen 235

- 21.1 Inleiding 235
- 21.2 Family-literacyprogramma's: typering en effecten 236
- 21.3 Opvattingen van ouders over ondersteuning van geletterdheid 237
- 21.4 De implementatie van family-literacyprogramma's 238
- 21.5 De bijdrage van de schoolorganisatie 240
- 21.6 Casus: het family-literacyprogramma VVE Thuis 242
- 21.7 Tot slot 244
 - Kort samengevat 245
 - Vragen 245
 - Meer weten? 246

22 Werken aan taalvaardigheid in de meertalige stad 247

Folkert Kuiken

Leerdoelen 247

- 22.1 Inleiding 247
- 22.2 Omgaan met diversiteit 249
- 22.3 Woordenschat 251

22.4	Leesvaardigheid	252
22.5	Deskundigheidsbevordering	253
22.6	Taalinterventies	254
	22.6.1 Voor- en vroegschoolse educatie	254
	22.6.2 Schakel- en kopklassen	255
	22.6.3 Verlengde leertijd	256
22.7	Tot slot	256
	Kort samengevat	257
	Vragen	257
	Meer weten?	257

Literatuur 259

Register 287

Over de auteurs 293

Inleiding

In het Engelse taalgebied en met name de Verenigde Staten is *urban education* een brede, multidisciplinaire discipline met een stevige traditie (zie Milner & Lomotey, 2014). In Nederland is dit nog een relatief jong terrein, maar de aandacht ervoor neemt sterk toe, ook in educatieve beroepsopleidingen verspreid over het land. Diverse opleidingen voor het onderwijskundig en pedagogisch werkveld zoeken naar een antwoord op de specifieke vragen die het werkveld in de stad stelt aan toekomstige professionals en hun opleiding. Dit handboek, waaraan 40 auteurs een bijdrage hebben geleverd, is bedoeld voor alle opleidingen die aandacht willen besteden aan onderwijs en opvoeding in een (groot)stedelijke context. We hopen dat het een steentje bijdraagt aan de opleiding van studenten en andere cursisten tot professionals die zowel startbekwaam als stadsbekwaam zijn.

Leeswijzer

Dit handboek bestaat uit drie delen. In deel I verkennen en definiëren we het centrale begrip ‘(groot)stedelijk onderwijs en (groot)stedelijke opvoeding’. Verschillende auteurs maken – ieder vanuit een eigen perspectief – duidelijk wat het onderwijs en de opvoeding in de grote stad typeert. Ook dilemma’s, paradoxen en kansen van urban education komen in dit eerste deel aan bod. In dit deel passeren zo verschillende kanten van de opvoeding en het onderwijs de revue vanuit een Nederlands perspectief.

In deel II belichten we vooral de rol van de pedagogische professional: welke specifieke beroepscontexten komt hij tegen en op welke kennis, professionele attitudes en vaardigheden doen deze contexten een beroep? De professional in de (grote) stad heeft hier de hoofdrol. Om de leesbaarheid te bevorderen wordt steeds gesproken van ‘hij’. Hier moet waar dat van toepassing is uiteraard ‘hij/zij’ worden gelezen.

In deel III belichten we de samenwerking zoals die zichtbaar is in de (groot)stedelijke praktijk. Deze samenwerking kent heel diverse facetten: er zijn diverse doelgroepen van jeugdigen en hun ouders, variërend van het jonge kind tot en met de jongvolwassene; er is samenwerking binnen dezelfde organisatie met collega’s met een gedeelde achtergrond, maar ook vaak multidisciplinaire samenwerking met diverse samenwerkingspartners met andere achtergronden; er is een onderwijskundige en/of een pedagogische context; enzovoort. De professional blijft in dit deel zo in beeld, maar wordt als het ware omringd door allerlei sleutelfiguren in het bredere decor van de (grote) stad.

Deel 1 Nadere begripsbepaling en dilemma's rond superdiversiteit

In hoofdstuk 1 definiëren Fukkink en Oostdam drie centrale pijlers van urban education: werken met jeugdigen met een grote diversiteit, met een diverse groep ouders en met diverse professionals in de verschillende leefomgevingen die de stad rijk is. In hoofdstuk 2 volgt een beschrijving van de geschiedenis van urban education in de Verenigde Staten en Nederland van de hand van Notten. De drie pijlers die werden geïntroduceerd in hoofdstuk 1 keren terug in de hoofdstukken 3, 4 en 5. Crul, Uslu en Lelie introduceren in hoofdstuk 3 het belangrijke begrip 'superdiversiteit' en plaatsen dit in de context van het lesgeven in de grote stad (pijler 1). Lusse en De Vries belichten in hoofdstuk 4 diezelfde superdiversiteit, maar nu in de context van samenwerking met ouders (pijler 2). In hoofdstuk 5 komt de interprofessionele samenwerking aan bod: Riffi, Fukkink en Oostdam zetten hier een indeling van samenwerkingsvormen in het pedagogisch-onderwijskundige werkveld uiteen (pijler 3). In de hoofdstukken 6, 7 en 8 wordt het begrip urban education verder uitgewerkt in de bespreking van verschillende dilemma's, paradoxen en kansen van het onderwijs. Merry wijst, in een filosofische bijdrage (hoofdstuk 6), op de spanning tussen vrije schoolkeuze in de context van een grote stad enerzijds en kansen op integratie en gevaar voor segregatie anderzijds. Dit brede thema wordt concreet zichtbaar in hoofdstuk 7, van Cohen en Van der Wouden. Zij beschrijven binnen de Amsterdamse context hoe de grote stad een diverse omgeving biedt met keuze uit allerlei scholen voor primair en voortgezet onderwijs, wat leidt tot een grote diversiteit aan schoolloopbanen. Elffers, ten slotte, bespreekt in hoofdstuk 8 hoe het (beroeps)onderwijs een maatschappelijke bijdrage levert aan de emancipatie van nieuwe generaties jongeren op weg naar de arbeidsmarkt.

Deel 2 Van startbekwame naar stadsbekwame professional

In deel II zoomen we in op de professional. Enthoven en Veldman schetsen in hoofdstuk 9 de opgave waarvoor educatieve beroepsopleidingen in een (groot)stedelijke context staan: hoe leiden we professionals op die een bijdrage kunnen leveren aan de opvoeding en het onderwijs in de grote stad? Gaikhorst en Volman zoomen in hoofdstuk 10 in op het primair onderwijs en de pabo en beschrijven hoe toekomstige basisschoolleraars effectief kunnen worden ondersteund in hun opleiding en stage in een (groot)stedelijke omgeving. Snoek sluit hier in hoofdstuk 11 op aan met een bijdrage waarin hij ook enkele kritische kanttekeningen plaatst: wat bedoelen we precies met 'stadsbekwaam', en verwachten we niet te veel van de leerkracht in de grote stad? In hoofdstuk 12 en 13 staat burgerschap in het curriculum centraal. Dijkstra, Ten Dam, Janmaat en Francissen betogen dat de grote stad om een eigen visie vraagt bij het burgerschapsonderwijs met aandacht voor de eigen positie van de school in de vorming van jongeren (hoofdstuk 12). Wilschut bespreekt hoe in de maatschappijvakken burgerschap en verwante thema's voor het voetlicht kunnen worden gebracht als onderdeel van een democratisch curriculum (hoofdstuk 13).

Een belangrijk aandachtspunt zijn hier de pedagogisch-didactische bekwaamheden van de leraar bij het bespreken van controversiële onderwerpen. Severiens en De Koning bespreken in hoofdstuk 14 vanuit een theoretisch model diverse praktische toepassingen en werkvormen voor gebruik in de les. Van den Berg en Ruis laten in hoofdstuk 15 concreet zien hoe lessen in wetenschap en techniek kunnen worden verrijkt met behulp van de brede netwerken en de vele bronnen in de rijke omgeving van de stad.

Deel 3 Samenwerking van professionals rondom jeugdigen in de grote stad

In deel III staat, zoals gezegd, samenwerking centraal. Samenwerking bestrijkt een heel breed terrein van doelen, partners en samenwerkingsvormen. De auteurs belichten daarvan ieder een facet, telkens in de context van samenwerken in de grote stad. Boendermaker, Metz, Fukkink, Rumping en Van Verseveld maken in hoofdstuk 16 vanuit het perspectief van de civil society duidelijk dat samenwerking veelal een multicultureel en multidisciplinair karakter heeft. In hoofdstuk 17 laten Distelbrink en Pels zien hoe omgaan met diversiteit gestalte krijgt in wijkteams die her en der actief zijn in de stad. Metz bespreekt in hoofdstuk 18 de unieke rol van jongerenwerk bij de begeleiding en opvoeding van jongeren in een (groot)stedelijke samenleving. In hoofdstuk 19 wordt de voor- en vroegschoolse periode belicht door Fukkink, die de dubbele agenda bespreekt in het curriculum voor het kleine kind in de grote stad: aandacht voor culturele diversiteit enerzijds en voor achterstandsbestrijding anderzijds. De vraag is wat dit betekent voor de onderlinge samenwerking van collega's met verschillende achtergronden en met andere organisaties. Oostdam, Blok, Enthoven en Van der Linde beschrijven in hoofdstuk 20 hoe een educatieve samenwerking tussen ouders en school kan worden vormgegeven. Van Steensel, Krijnen, De la Rie en Meeuwisse bespreken in hoofdstuk 21 hoe taalstimulering in de voor- en vroegschoolse periode thuis kan worden bevorderd door samen te werken met ouders. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 22, zet Kuiken uiteen hoe, in een breder verband, de taalontwikkeling van leerlingen wordt gestimuleerd met diverse interventies binnen een (groot)stedelijke context.

Deel 1

Nadere begripsbepaling en dilemma's rond superdiversiteit

Onderwijs en opvoeding in een (groot)stedelijke omgeving

Ruben Fukkink & Ron Oostdam

Leerdoelen

In dit hoofdstuk krijg je inzicht in:

- de drie dimensies die bepalend zijn voor onderwijzen en opvoeden in een stedelijke context;
 - de diversiteit van de kinderen en jongeren;
 - de diversiteit van de ouders;
 - de diversiteit van de omgeving;
- het werk van enkele belangrijke auteurs die onderstrepen dat de stad een omgeving is die andere, aanvullende eisen stelt aan leraren en pedagogen;
- specifieke kennis en vaardigheden voor het werken in de grote stad.

1.1 Inleiding

Aan het einde van de negentiende eeuw ontstonden de grote steden zoals we die nu kennen. Steden als Londen, Parijs en New York boden als de eerste metropolen een drukke, dynamische leefomgeving waar mensen met uiteenlopende achtergronden en leefstijlen woonden en werkten. De stad werd al snel een nieuw terrein van studie. Stadsonderzoekers in Londen, New York en Chicago maakten als eersten school met de studie van het leven van mensen in de grote stad (zie Parker, 2015; zie ook hoofdstuk 3). Een belangrijke vraag die zij stelden was: mensen maken de stad, maar maakt de stad ook de mensen die er wonen?

Jane Addams was een van de eerste stadssociologen die oog had voor een bijzondere groep in de moderne stad: de jeugd. In haar klassieke publicatie *The spirit of youth and the city streets* uit 1909 waarschuwde zij voor de verleidingen en morele gevaren van het opgroeien in de stad. Andere onderzoekers hebben Addams' voorbeeld – als pionier en latere winnares van de Nobelprijs voor de Vrede – gevolgd. Zij beschouwden de stad niet als een 'toevallige' context en wilden weten hoe de stedelijke omgeving het opgroeien en de ontwikkeling van kinderen en jongeren

beïnvloedde, en andersom: hoe beïnvloedt en kleurt de omgeving van de stad de opvoeding en het onderwijs (zie Rury, 2005)?

In het verlengde van de aandacht voor jeugdigen in de stad rijst al snel een belangrijke vraag: wat betekent dit voor urban professionals die zich bezighouden met onderwijs en opvoeding? Deze vraag staat centraal in dit hoofdstuk en in dit boek. We zoeken antwoord op deelvragen als de volgende: Voor welke uitdagingen staan professionals die actief betrokken zijn bij het welbevinden en de ontwikkeling van jeugdigen in de stad? En welke specifieke kennis en vaardigheden hebben pedagogen en leerkrachten nodig in een grootstedelijke omgeving? Wij betogen in dit hoofdstuk dat de grote stad specifieke eisen stelt aan professionals in het pedagogisch-onderwijskundig werkveld, zoals pedagogen, pedagogisch medewerkers, leerkrachten, docenten en hulpverleners (paragraaf 1.2). Voor het opleiden van urban professionals zijn dan ook aangepaste opleidingscurricula nodig met eigen accenten en een vertaling van landelijke opleidingsvereisten naar specifieke kenmerken van de grootstedelijke omgeving (paragraaf 1.3).

1.2 Onderwijs en opvoeding in de stad

In Nederland, dat de op drie na meest verstedelijkte populatie ter wereld kent, woont zeventig procent van de bevolking in stedelijk gebied (zie OECD, 2010). Leven in een sterk verstedelijkt gebied is dus de norm in ons land en het aantal kinderen dat opgroeit in een grootstedelijk gebied groeit gestaag (CBS, 2014). Milner (2006) definieert het begrip 'stedelijk' op drie niveaus:

- *Extensive urban*: metropolen die meer dan een miljoen inwoners tellen.
- *Emergent urban*: grote steden met minder dan een miljoen inwoners.
- *Characteristic*: verstedelijking op kleine schaal.

Volgens deze definitie zijn in ons land de Rotterdamse en Amsterdamse stadsregio *extensive urban* en Utrecht en Den Haag (de andere grote steden uit de G4: de vier grootste gemeenten van ons land) *emergent urban*.

Steden kunnen – behalve aan de hand van het aantal inwoners – ook worden getypeerd aan de hand van de grote diversiteit van hun bewoners en de rijke omgeving met een hoge concentratie van instellingen op het gebied van kunst, cultuur, onderwijs en economie. Dit maakt duidelijk waarom met name grote steden afwijken van andere plaatsen in ons land. Natuurlijk hebben steden als Eindhoven, Tilburg en Groningen ook inwoners met verschillende achtergronden en zijn daar eveneens centra voor kunst, cultuur en sport te vinden. In die zin is het verschil met de G4 relatief en graduëel. Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht hebben echter niet alleen meer inwoners; er is ook sprake van meer diversiteit op het vlak van bevolkingsgroepen en van grotere en scherpere contrasten tussen wijken en stadsdelen.